

Iris Kravanja Šorli, OŠ Martina Krpana

PREŠOLANJE UČENCA BREZ SOGLASJA STARŠEV PO 3. VZGOJNEM OPOMINU

UVOD

Zakon o osnovni šoli (ZOsn, Uradni list RS, št. 81/06, 102/07, 87/11, 63/13) opredeljuje vzgojno delovanje šole. Zakon določa, da učenec ne more biti izključen iz osnovne šole, dokler je šoloobvezen, lahko pa ga šola vključi v drugo šolo brez soglasja staršev. Zakon v 54. členu (drugi odstavek) ureja prešolanje učenca brez soglasja staršev iz vzgojnih razlogov, če kršitve pravil ogrožajo življenje in zdravje učenca, drugih učencev ali če učenec po 3. vzgojnem opominu v istem šolskem letu kljub izvajanju individualiziranega vzgojnega načrta, katerega cilj je modifikacija vedenja, onemogoča nemoteno izvajanje pouka in drugih dejavnosti, ki jih organizira šola.

Šola mora, preden učenca prešola, pridobiti mnenje pristojnega Centra za socialno delo in soglasje šole, v katero bo učenec prešolan (lahko pridobi tudi mnenje drugih pristojnih inštitucij). Po 3. vzgojnem opominu, če se kršitve nadaljujejo, učiteljski zbor sprejme sklep o prešolanju. Odločba o prešolanju učenca, ki se jo vroči staršem, mora vsebovati ime šole, kamor bo učenec prešolan, in datum vključitve na drugo šolo. Starši morajo imeti možnost, da v postopku aktivno sodelujejo.

Šole so v vzgojne načrte prenesle zgoraj omenjeni 54. člen Zakona o osnovni šoli in ga v praksi bolj ali manj uresničujejo. V vzgojnih načrtih so opredeljene posamezne kršitve šolskih pravil in ustrezne pripadajoče kazni za kršitve. Opisan in opredeljen je celotni postopek izreke vzgojnega opomina, od predloga za izreko, sklep o izreki vzgojnega opomina in sam postopek izreke (pogovor z učencem, pogovor s starši, priprava individualiziranega vzgojnega načrta po 1. vzgojnem opominu, morebitna vključitev zunanje inštitucije). Potrebno je poiskati šolo, ki prešolanega učenca sprejme (kar včasih ni najbolj enostavno, lahko pa se šole med seboj dogovorijo za »daj – dam« trgovino, se pravi, da si kandidate za prešolanje izmenjajo).

Dikcija zakona je jasna in na videz ponuja zelo učinkovito rešitev takrat, ko enostavno ne vemo ali ne znamo ravnati naprej s posameznim učencem. V praksi pa se ob tem poraja veliko dilem in vprašanj: kako prešolanje vpliva na učenca, so se kršitve pravil in šolskega reda s

prešolanjem prenehale, ali smo težave skupaj z učencem samo prenesli na drugo šolo in tako uspešno pometli samo pred svojim pragom.

V prispevku bom opisala tri primere učencev. V prvem primeru smo mi, torej šola, ki smo sprejeli učenca po prešolanju po 3. vzgojnem opominu. V drugem primeru ima učenec že 3. vzgojne opomin in smo mi šola, ki iščemo šolo, kamor bi učenca prešolali. V tretjem primeru smo mi že tretja šola, kamor se je učenec prešolal. S strani staršev ob prešolanju ni bilo nobenega nasprotovanja.

VZGOJNO IN DISCIPLINSKO UKREPANJE NA RAVNI ŠOL

Zakon o osnovni šoli opredeljuje vzgojno delovanje šole in določa dokumente in akte šole, ki so na njegovi podlagi izdelani: letni delovni načrt, vzgojni načrt, pravila šolskega reda in hišni red. To so šolski dokumenti, ki jih je potrebno redno in sproti obnavljati in po potrebi dopolnjevati. Vendar če hočemo, da bi vsi ti dokumenti zaživel v praksi, je treba v šoli izvajati različne preventivne dejavnosti in projekte, s katerimi učence na eni strani seznanjamo z vzroki, oblikami in posledicami nasilja, kako ravnati preventivno v nasilnih situacijah ter kdo jim lahko nudi pomoč, na drugi strani pa jih učimo strpnega sobivanja in participacije pri vsakdanjem šolskem delu.

Zavedamo se, da so del pozitivne šolske klime dobri medsebojni odnosi med učenci, med učenci in strokovnimi delavci ter dobro sodelovanje s starši. Vse to je del strategije za zmanjševanje kršitve šolskih pravil.

1. Vzgojni načrt šole

Z vzgojnim načrtom šola določi načine doseganja in uresničevanja ciljev in vrednot. Pri tem mora upoštevati potrebe in interese učencev ter posebnosti lokalnega okolja. Čeprav šolska zakonodaja šoli nalaga dolžnost, da poskrbi za varnost učencev, rešuje problem nasilja z različnimi postopki ali aktivnostmi, ki jih sama opredeli v vzgojnem načrtu. Pri postopkih se mora upoštevati postopnost. Delo z učencem s težavami v socialni integraciji se beleži in planira v individualiziranih programih.

Vzgojni načrt vsebuje vzgojne dejavnosti, svetovanje, usmerjanje in oblike vzajemnega sodelovanja šole s starši ter njihovo vključevanje v uresničevanje vzgojnega načrta. Pri pripravi vzgojnega načrta sodelujejo strokovni delavci šole ter učenci in starši. Priporočljivo je, da so vrednote, in s tem cilj, ki ga šola želi doseči, skupne. Evalvacija vzgojnega načrta je potrebna, da vidimo ali z zastavljenimi aktivnostmi dosegamo cilj. Vzgojni načrt je fleksibilen dokument, ki se lahko, in se tudi mora spremeniti, če se težave na šoli ponavljajo in se izkaže, da zastavljene aktivnosti niso bile uspešne.

Šola praviloma v vzgojnem načrtu opredeli nabor vzgojnih ukrepov, ki so predvideni za posamezne kršitve šolskih pravil. Nekatere vzgojne ukrepe določi šola sama, za hujše kršitve zakonodaja predvideva tri vzgojne opomine in prešolanje učenca na drugo šolo brez soglasja staršev. Izrek formalnega vzgojnega ukrepa se praviloma kombinira z mehanizmi vzgojne pomoči. O tem priča tudi zahteva po izdelavi individualnega vzgojnega načrta za vsakega učenca, ki mu je bil izrečen vzgojni opomin.

2. Pravila šolskega reda

Na podlagi vzgojnega načrta se v pravilih šolskega reda natančneje opredeli dolžnosti in odgovornosti učencev, načine zagotavljanja varnosti, pravila obnašanja in ravnanja, določi se vzgojne ukrepe za posamezne kršitve pravil, organiziranost učencev, opravičevanje odsotnosti ter sodelovanje pri zagotavljanju zdravstvenega varstva učencev. Pri pripravi pravil šolskega reda sodelujejo strokovni delavci šole ter učenci in starši. Vzgojne ukrepe šola izvede, če učenec krši svoje dolžnosti, določene z zakonom ter drugimi predpisi in akti šole.

3. Hišni red

Šola s hišnim redom določi območje šole in površine, ki sodijo v šolski prostor, poslovni čas in uradne ure, uporabo šolskega prostora in organizacijo nadzora, ukrepe za zagotavljanje varnosti, vzdrževanje reda in čistoče ter drugo. Dobra organizacija in doslednost izvajanja dežurstev in drugih aktivnosti s strani učiteljev je del uspešnega preprečevanja nasilja.

V javnih šolah se individualiziran pristop pri reševanju problematike pogostega kršenja šolskih pravil največkrat pojavlja skozi svetovalne pogovore in različne oblike svetovalnega dela, s katerim želimo okrepiti zavedanje nasilnih konfliktov in spodbujati razvijanje socialnih veščin za nenasilno reševanje konfliktov (Kroflič, 2011: 22). Osnovni namen individualnih svetovalnih pogovorov

je na eni strani ozaveščanje izvorov lastnih frustracij in konfliktnega vedenja, na drugi pa naj bi krepili pozitivno samopodobo in s tem izboljševali osnovo za bolj primerne strategije reševanja konfliktov. Prav tako se med ukrepi, ki se neposredno soočajo z odpravo nasilja v šoli, nanašajo na izgradnjo sistema podpore v inkluzivno vključujoči šoli.

Pomembno je, da ima šola izdelane strategije za preprečevanje neželenega vedenja in da problematiko pravočasno zazna. Smiselno je, da v primeru, če zazna porast nasilnih dejanj, stanje takoj analizira. Glede na dobljene rezultate lahko pripravi načrt aktivnosti. Pri zastavljanju ciljev in pripravi načrta morajo sodelovati učenci, učitelji in starši. Pomembno je, da vsi trije deležniki definirajo skupen cilj in sodelujejo pri iskanju rešitev. Pogosto se pojavi vprašanje sodelovanja z zunanjimi institucijami. Včasih potrebujemo pomoč zunanjih institucij zgolj zato, da nam pomagajo na problem pogledati iz drugega zornega kota. Pomembno je, da smo seznanjeni z novostmi na področju strokovnih dognanj, saj le tako lahko suvereno nastopimo v neželenih situacijah oziroma vemo, na koga se lahko obrnemo za pomoč pri preventivnem ali kurativnem delovanju.

Za Muršiča in Milivojevića (2010) je ključ do dobre preventive v tem, da naj bi v šolah v medosebnih odnosih preprečevali čustva antipatije in razvijali prijateljske odnose spoštovanja, predvsem pa je potrebno dosledno vztrajati na tem, da se neugodna čustva izražajo nenasilno oz. na družbeno sprejemljiv način. Potrebno je zagotoviti varno vrstniško vzdušje, kjer lahko vsak zaprosi za pomoč. Cilj sobivanja naj bo torej vsaj strpnost, tudi če si učenci niso naklonjeni, se morajo naučiti, kako naj drug drugega tolerirajo in v nobenem primeru in nobeni obliki ne uporabijo nasilnega vedenja. Pri tem ne smemo pozabiti, da je najboljši zgled prav v odnosu učitelja do učenca

ANTISOCIALNO VEDENJE OTROK IN MLADOSTNIKOV

Pri obravnavi učencev, ki pogosto kršijo pravila, se poraja občutek, da se vrtimo v začaranem krogu. Zdi se, kot da jih vzgojni ukrepi še dodatno spodbudijo h kršitvam. Tu bi se oprla na ugotovitve Carducciya (1980, v Gibbs, 2011), ki pravi, da se zdi pri mladostnikih, ki izkazujejo antisocialno vedenje, kot da so obtičali na določeni stopnji moralnega, etičnega, socialnega in emocionalnega razvoja, na katerem jih vodijo egoistični motivi in jih zanima le to, kako zadovoljiti svoje trenutne potrebe, ne glede na to, kakšne posledice bodo imele za druge (in tudi za njih same). Gibbs (2011) tako vedenje opiše kot razvojne zaostanke

v moralnem razvoju (gre za nezrelo moralno presojanje), za kognitivno izkrivljanje, ki izhaja iz zaščite lastnih interesov in pretirane usmerjenosti vase (tudi na način, da krivdo za lastno vedenje pripišejo drugim) ter za izrazito pomanjkanje socialnih veščin.

Prav tako so vedenjske težave mnogokrat pogojene s težavnimi socialnimi razmerami in izgubo zaupanja v boljše življenje (Kroflič, 2011).

Vse naštetu se še kako dobro prepozna v primerih, ki sem jih izbrala za podrobnejšo predstavitev.

PREŠOLANJE UČENCA PO 3. VZGOJNEM OPOMINU

Primer učenca A

V lanskem šolskem letu (v mesecu maju, skoraj ob zaključku šolskega leta) se je na našo šolo prešolal učenec drugega triletja A, ki je na šoli AA dobil tri vzgojne opomine. Ker so se kršitve pravil šolskega reda nadaljevale tako, da je bilo onemogočeno izvajanje pouka in drugih dejavnosti, hkrati pa je bilo nemogoče zagotoviti pravico drugih otrok, da so v šoli varni. Ravnateljici obeh šol sta se dogovorili, da se učenec poskusno prešola k nam. Pripravili smo individualni vzgojni načrt in opredelili tudi druge oblike pomoči in prilagoditve v izvirnem delovnem projektu pomoči, ker je imel učenec tudi učne težave. Razredničarka in svetovalna delavka sta pripravili razred na novega učenca in učencu pomagali pri vključevanju med vrstnike. Že takoj prvi teden po prešolanju se je učenec vedel nasilno do sošolcev, zmerjal jih je, brez razloga brcnil, pljunil ali udaril.

V tem šolskem letu se zgodba nadaljuje. Učenec je nasilen tudi do učencev, ki so v višjih razredih, tako do fantov kot deklet. Po treh mesecih so se zadeve tako zaostriale, da so starši učencev zahtevali izredni roditeljski sestanek, nihče od sošolcev učenca ne mara in celotna zgodba je natanko tam, kjer je bila maja 2014. Učenec je dobil 3. vzgojni opomin, o njegovem neprilagojenem, nasilniškem vedenju je obveščen pristojni center za socialno delo, tedensko potekajo pogovori s starši učenca in skoraj dnevno svetovalni pogovori z učencem. Skozi svetovanje skušamo okrepiti samopodobo učenca, ozavestiti njegovo konfliktno vedenje in doseči, da bi razumel izvore lastnih frustracij ter jih predelal. Delo je usmerjeno tudi na oddelek, ker želimo spodbuditi razvijanje veščin za nenasilno komunikacijo ter reševanje konfliktov. Kljub temu postaja učenčeva osebna mapa vedno obsežnejša, popisane strani se kopičijo, obenem pa ne zaznavamo nobenega konkretnega, merljivega napredka.

Starši so videti nemočni, v prej kot pol leta se jim je ponovila lanskega zgodba in ne vedo, kako naj

ravnajo z otrokom. S šolo sodelujejo, mama ali oče se vsak teden zglasita pri razredničarki, vedno se odzoveta na klic s šole, vendar pri učencu ni zaznati sprememb v vedenju in ravnanju. Videti je, da center za socialno delo nima nobene uporabne ideje, zavrnilo so naš predlog za vključitev družine v obliko svetovanja, učenec se jim zdi premlad, da bi se udeležil treninga socialnih veščin in učenja nenasilne komunikacije.

Sprašujem se, kaj sledi? Ponovno prešolanje? In potem še naslednje?

Primer učenca B

Pred tremi leti se je iz tujine k nam prešolal učenec B. Takrat je bil star 11 in je to je bil njegov prvi stik s šolo, pred tem šole ni obiskoval. Ob vstopu v šolo je bil nepismen. Vključili smo ga v 3. razred in najprej začeli z opismenjevanjem. Zanj smo pripravili individualiziran program, ker je imel status učenca priseljenca. V individualiziranem programu smo opredelili cilje, ki naj bi jih dosegel prvo in drugo leto šolanja in ocenjevali njegov osebni napredek ter različne prilagoditve pri pouku ter preverjanju in ocenjevanju znanja. Na razredni stopnji, kjer pouk poteka samo pri enem učitelju, ki ima pregled nad celotnim dogajanjem z učencem, je bilo delo lažje. Ob prehodu na predmetno stopnjo dela v razredu ni mogel več dohajati. Kljub izdatni pomoči (dopolnilni pouk, individualna učna pomoč, dodatna strokovna pomoč za delo s priseljenci, učna pomoč v šolski svetovalni službi, pomoč študentke prostovoljke, vključitev v brezplačno učno pomoč in druge dejavnosti v CON-i Fužine), je začel najprej samo zamujati na začetek šolskih ur, potem pa neopravičeno izostajati od pouka tudi po več dni strnjeno. Trenutno ima 87 neopravičenih ur. Že od samega začetka so se kazali trendi k nasilniškemu vedenju do sošolcev, v letošnjem šolskem letu je njegovo neprimerno vedenje eskaliralo. Postal je »strah in trepet šolskih hodnikov«, mlajši učenci se ga bojijo, ko gre mimo njih jih brez razloga udari in na to je ponosen. Postal je nesramen do učiteljev, če je pri pouku, samo ždi v klopi in ne sodeluje pri šolskem delu. Šolska pravila je prikrojil po svoje in

nima uvida v to, da ravna kakorkoli narobe. Izrečen mu je bil 3. vzgojni opomin. Naslednji ukrep bo prešolanje.

Sodelovanje s starši je oteženo, mati ne razume dobro slovenskega jezika (njihov materin jezik je turščina), je nepismena in tudi sicer fanta ne obvlada več. Oče pride v šolo bolj poredko, pravi, da ne more izostajati z dela. Tudi po sestanku s starši se učenčevo vedenje ne spremeni. Pri individualnem delu je bolj sodelujoč, kljub temu ga je težko pripraviti k šolskemu delu. Uspešen je pri nogometu in plesu.

Tudi če odmislimo težavo, kako najti šolo, ki ga bo pripravljena vzeti, se sprašujemo, kaj bomo v resnici s tem dosegli. Učenec ve, da zaostaja v znanju in se tega sramuje. Po drugi strani ni pripravljen vložiti ničesar v dodatno delo, izogiba se vsem oblikam pomoči, če pa že pride k pouku, s seboj ne prinese niti šolske torbe. Če bo prešolan v novo šolo, verjetno niti enkrat ne bo prestopil njenega praga, ampak tja sploh ne bo več hodil in se bo vse dopoldneve potikal po naselju. Glede na izkušnjo iz podobnega primera, bo center za socialno delo ocenil, da se ne da storiti nič, s šolske inšpekcije pa nas bodo obvestili, da starši nimajo dovolj dohodka, da bi lahko plačali kazen, ki jim bo izrečena, ker niso poskrbeli, da bi njihov otrok redno obiskoval pouk.

Trenutno rešujemo težavo tako, da je polovico časa pri pouku (do 3. šolske ure), drugo polovico pa je v CONI, kjer ima individualno učno pomoč. Učitelji v dogovoru s strokovno delavko CONE dnevno pripravijo gradivo, ki ga učenec obdela pri individualnem delu. Če se ta oblika

individualne obravnave ne bo obnesla, bomo učenca prešolali na drugo šolo. In s tem se bo po vsej verjetnosti tudi zaključilo njegovo obiskovanje osnovne šole. Šolsko obveznost bo izpolnil naslednje leto (star bo 15 let).

Primer učenca C

Učenec C se je prešolal na našo šolo v lanskem šolskem letu konec meseca novembra. Lani je tretjič obiskoval 7. razred. Iz matične šole so ga meseca oktobra po 3. vzgojnem opominu prešolali na osnovno šolo, ki je specializirana za delo z učenci s težavami v socialni integraciji. Na novi šoli ni hotel obiskovati pouka, ker se je zapletel v hud konflikt s sošolcem, starši so pisali opravičila, da je bolan, zato je šola iskala novo šolo za prešolanje. Lani je izpolnil šolsko obveznost in se bo lahko vpisal v program nižjega poklicnega izobraževanja (če je 7. razred uspešno zaključil) ali pa v osnovno šolo za odrasle.

Učenec do sošolcev ni nasilen, a ves čas moti pouk, s seboj ne prinaša potrebščin, razlago učiteljev na glas komentira in brez dovoljenja sega v besedo. Dinamika v razredu se je z njegovim prihodom zelo spremenila, pri sošolcih ni preveč priljubljen. V 30 dneh smo zanj pripravili individualiziran program in v njem opredelili vse prilagoditve in oblike pomoči. Trenutno je učno uspešen. Sam pravi, da se v šoli dobro počuti. S trenutno šolo sta zadovoljna tudi starša. Učitelji pa so vsak dan bolj nezadovoljni.

ZAKLJUČEK

Vsak primer zase je pravi izziv za sodelovanje vseh deležnikov v vzgoji in izobraževanju, hkrati nam je tudi v razmislek, kako ravnati na način, da je naše ravnanje v čim večji meri usmerjeno v zaščito pravic učencev. Smiselno je dobro pretehtati, kaj bomo zapisali v posamezen individualen vzgojni načrt, katere individualne cilje bomo postavili in zasledovali, kaj bomo sploh merili in kako izkazano ovrednotili.

V šolski zbornici so na eni strani zelo pogosti pozivi k prešolanju učencev po 3. vzgojnem opominu in na drugi strani veliko nasprotovanje temu, da se k nam od drugod kazensko prešola tuj učenec. Sama kot svetovalna delavka izkušnje, da bi učenca prešolali brez soglasja staršev, še nimam. Vedno gledamo na to, da v sam postopek priprave in evalvacije individualiziranega vzgojnega načrta vključimo vsaj enega od staršev in skrbimo, da ga ne »izgubimo« in da skupaj delujemo na isti strani, za isti cilj, v korist učenca. Zagotovo je to daljša in bolj ovinkasta pot, toda praviloma se obrestuje.

LITERATURA

Gibbs, C. J. (2011). Razumevanje antisocialnega vedenja. V *Kazen v šoli?: Izbrani pristopi k sankcioniranju prestopkov in podpori prosocialnega vedenja ter moralnega ravnanja*, ur. R. Kroflič, 37-66, Ljubljana: Center Republike Slovenije za poklicno izobraževanje.

Kroflič, R. (2011). *Kazen v šoli?: Izbrani pristopi k sankcioniranju prestopkov in podpori prosocialnega ter moralnega ravnanja*. Ljubljana: Center Republike Slovenije za poklicno izobraževanje.

Muršič, M. in Milivojević, Z. (2010). Znanje o čustvih za manj nasilja v šoli. Ljubljana: Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti v Ljubljani.

Zakon o osnovni šoli. (ZOsn – UPB3). Ur.l. RS 81/2006, 102/2007, 107/2010, 87/2011, 63/2013.

Zakon o uravnoteženju javnih finance (ZUJF, Ur.l. RS. 105/12).